

Eğitim Felsefesi Bağlamında Necmettin Tozlu'nun Önemi ^a

CELAL YEŞİLÇAYIR ^b

Öz: Necmettin Tozlu eserleriyle Türkiye'deki felsefe çalışmalarına önemli katkılar sunmuştur. Özellikle eğitim felsefesi alanındaki eserleriyle tanınan Tozlu'yu, bu alanın önde gelen akademisyeni olarak nitelendirmek mümkündür. Bu çalışmada temel olarak onun felsefi anlayışı, felsefeyle eğitim arasında kurduğu ilişki ve eğitim felsefesi teorisi ele alınacaktır. Bu çerçevede ilk olarak onun üzerinde durduğu "felsefenin gaflette olan insanı uyandırma" özelliği irdelenecektir. İkinci adımda ise niçin insan merkezli bir eğitim anlayışının benimsenmesi gerektiği analiz edilecektir. Son tahlilde ise onun temel bir sav haline getirdiği felsefi sentez yöntemi analiz edilecektir. Bu yöntemle göre eğitimde iyi aydınlatılmış gelenekle, iyi tahlil edilmiş modernliğin terkinin uygulanması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Necmettin Tozlu, felsefe, eğitim felsefesi, sentez, insan.

The Importance of Necmettin Tozlu in the Context of Philosophy of Education

Abstract: Necmettin Tozlu has provided significant contributions to the study of philosophy in Turkey with his works. It is possible to describe Tozlu, especially known for his works in the field of educational philosophy, as a leading scholar in this field. This study will focus on his philosophical understanding, the relation between philosophy and education established by him, and his theory of educational philosophy. In this context, it will be examined the feature of "awakening of the philosophy the human from the misguidance" on which he stands. In the second step, it will be analyzed why we need to adopt a human-centered education concept. Finally, it will be analyzed the philosophical synthesis method which he has made a basic argument. According to this method, it is necessary to apply the combination of the well-enlightened tradition and well-tested modernity in the education.

Keywords: Necmettin Tozlu, philosophy, philosophy of education, synthesis, human being.

^a Bu çalışma, 16-18 Ekim 2017 tarihlerinde düzenlenen olan *I. Uluslararası Gümüşhane Sempozyumu*'nda sunulmuş olan "Necmettin Tozlu ve Felsefesi" adlı bildirisinin yeniden gözden geçirilmiş halidir.

^b Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
Bağlarbaşı Mah. 29100, Gümüşhane, Türkiye
[cyesilcayir@gumushane.edu.tr]

Giriş

Necmettin Tozlu eğitim felsefesi alanında uzmanlaşarak bu alanda eserler kaleme almış ve çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir bir akademisyendir. Bunun yanında bir çok sempozyum ve panelin düzenlenmesine de önyak olarak ülkemizde eğitim felsefesi bilincinin oluşmasına öncülük etmiştir. O, üç cilt hâlinde kaleme aldığı ve alanında çığır açan *Eğitimden Felsefeye* adlı eseriyle, 2014'te *Türkiye Yazarlar Birliği* tarafından yılın fikir adamı ödülüne layık görülmüştür. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İbn Tufeyl, Muhammed İkbâl gibi isimlerin eğitim anlayışları hakkında eserleri olan Tozlu, ayrıca *Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler*, *Eğitim Felsefesi Üzerine Yazılar*, *Bilim ve Hayat*, *Erdemli Toplum Yolunda*, *İnsandan Devlete Eğitim* gibi çalışmalara da imza atmıştır. Bunun yanında 1994-1996 yıllarında Yüzüncü Yıl Üniversitesinde düzenlenen iki eğitim felsefesi kongresine ve 2014'te Bayburt Üniversitesinde düzenlenen *Çağın Sorunları Karşısında Eğitim* adlı sempozyuma öncülük etmiştir.¹ Bu çalışmada onun insan, felsefe-eğitim ve gelenek-evrensel arasında kurmaya çalıştığı rabita ve sentezleme yöntemi ele alınacaktır. Öncelikle Tozlu'nun insan anlayışı serimlenerek ikinci adımda insan ve felsefe arasında kurduğu rabita tartışılacaktır. Son tahlilde ise eğitim ve felsefe bağlamında ortaya attığı sentezleme yöntemi üzerinde durulacaktır.

1. Tozlu'nun İnsan Anlayışı

Her eser ve her düşünce ortaya çıktığı dönemin ruhunu yansıtır, dolayısıyla Tozlu'nun felsefesini anlamaya içinde bulunduğu çağdaki gelişmelere değinerek başlamak isabetli bir yaklaşım olacaktır. O, temel olarak yaşadığı çağın insanının içinde olduğu bunalmaya dikkat çekmeye çalışır. Öyle ki eşya, insanı kuşatmış ve onu sessiz sedasız teslim almıştır. Bu aslında ters yüz edilmiş bir insan-madde ilişkisidir. Çünkü maddenin insanın emrinde olması

¹ Vefa Taşdelen, "Eğitimden Felsefeye", *Eğitimden Felsefeye Necmettin Tozlu Armağanı* (ed. Vefa Taşdelen, Ahmet Yayla, Alaattin Karaca), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, Ankara 2011, s. 226.

gerekirken, insan maddenin emrine girmiştir.² Tozlu, bu sorunun başlıca nedenlerini tahlil eder; şu hâlde kapitalizm insan şuurunu tamamen para, mal ve tüketime yönelterek uyuşturmuştur. Bu anlayış küreselleşme cereyanı ile dünya geneline yansımış ya da yansıtılmıştır. Kendisi bunu şu şekilde izah eder: “(...) dünyamız manevî bakımdan oldukça geniş bir kargaşa, çözülme ve yıkıntı içerisinde. Bu durumun sebeplerinden birisi de; söz konusu gelişmelerin insan ve insanlık için şuurlu bir şekilde yapıcı olarak kullanılmamasından ileri gelmektedir. Özellikle bu müthiş gücü ellerinde tutan gelişmiş ülke mensupları, dünyanın diğer ülkelerinin insanlarını; sömürülecek, yok edilecek ve zenginlikleri ellerinden alınacak insanlar olarak (...) gördükleri sürece, elbette bu bunalımlar devam edecektir.”³ Ayrıca insan, tamamen kapitalist olan neoliberal ekonomi düzeninin sonucu ve bir anlamda insanı insanlıktan çıkarma süreci olarak, yalnızca iktisadi bir eyleyene (*homo oeconomicus*) indirgenmiştir.⁴ Tozlu, yaşanan söz konusu sorunların ana sorumlusu olarak insanı insan olma bilincinden uzaklaştıran bir eğitim anlayışı olduğunun altını çizer. Böylesine kuşatılmış bir hâlde yaşayan insanda bunalım gibi rahatsızlıkların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Modern çağda insanın, madde karşısında kaybettiğini insanlığını yeniden kazanmanın yolu da yine eğitimin insani anlamda inşasından geçmektedir.

Ünlü filozof *Nicolai Hartmann*'a göre insan beden (reel) ve ruhtan (ideal) mütevellit ontik bütünlüğe sahip bir varlıktır. Reel olan ortadan kalkarsa ruhi/ideal tarafının ortaya çıkabileceği zemin yok olur. Ruhi tarafı yok sayıldığında ise onun varlığının anlamı ortadan kalkmış olur. Tozlu'nun insan anlayışı Hartmann'ın tezini andırır mahiyettedir; ona göre insanı beden ve ruhtan oluşan bir

² Refik Balay, “Bir Eğitimci Olarak Prof. Dr. Necmettin Tozlu'nun Eğitim Problemlerimiz İlişkin Düşünceleri ve Çözüm Önerileri”, *Eğitimden Felsefeye Necmettin Tozlu Armağanı*, s. 204.

³ Necmettin Tozlu, *Eğitimden Felsefeye 1*, Bayburt Üniversitesi Yayınları, Bayburt 2016, s. 26.

⁴ Celal Yeşilçayır, “Küreselleşen Dünyada Adaletsizlik ve Yoksulluk Sorunu Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme”, *II. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Sempozyumu Bildiri Kitabı: Sosyal Bilimler* (ed. Abidin Temizer, Sevilay Özer), Cilt 2, Gece Kitaplığı, Ankara 2017, s. 273.

bütün varlık olarak değerlendirmek gerekir. Öyle ki insan kendisini oluşturan bu iki temel öge arasında âdeta bir denge varlığıdır.⁵ Söz konusu denge hâli bozulursa insanın dengeleri de bozularak bunalım hâli ortaya çıkmaya başlar. Önemli olan söz konusu dengeğin sağlanmasıdır. Tozlu'ya göre insan eğitilebilir bir varlık olarak dünyaya gelmiştir ve eğitimi, insanın her iki yönünü kapsayacak şekilde icra edilmesi gereken bir yetkinlik, eleştirme ve geliştirme işi olarak görmek gerekir. İnsanı bedensel ve ruhsal olan doğasına göre yetiştirmemek onu harcamak anlamına gelecektir. Maalesef günümüzün eğitim anlayışında insanın sadece maddi tarafı göz önünde tutulduğundan insanın özüne yabancılaşarak, bozulduğunu üzülenek ifade etmek gerekir. Onun serzenişleri Batı'ya olduğu kadar aynı zamanda Doğu'yadır ve bu bağlamda sık sık *Muhammed İkbal*'i yâd eder. Buna göre Doğu kendini tanımayan, anlayışsız ve Batı'nın iyi yönlerini alamayan bir yapıdadır.⁶ Kendine özgü bir eğitim anlayışı geliştiremeyerek, taklitçiliği ve ataleti gelecek nesillere aktaran bir yapıya bürünmüştür. Bu noktada *Arnold Toynbee*'nin taklit edenlerin insana özgü bir yaratıcılığa ulaşamayacakları tezini⁷ hatırlatan Tozlu, eğitimin hem bir muhteva hem de bir yöntem meselesi olduğunu vurgular. Söz konusu muhteva ve yöntemin özgün bir biçimde oluşabilmesi için insan ve varlığı bir bütün olarak ele alan felsefenin doğası göz ardı edilmemelidir.

2. Tozlu'nun Felsefe Anlayışı

Tozlu'ya göre hayret ve şüpheyile başlayan felsefe, insani varoluşun problemleri karşısında gelişen duyarlılığımız ölçüsünde büyür. Bununla birlikte felsefe hayatın güçlü problemlerini çözmeye çalışan akli incelemeye ve yaratıcı düşünceye dayalı bir metottur. Bu bağlamda güncelliği ve imkânları aşarak yeni bir şeyler

⁵ Naci İspir, "Tozlu'nun İnsan ve Eğitim Anlayışı. Bir Denge Varlığı Olarak İnsan", *Eğitimden Felsefeye Necmettin Tozlu Armağanı*, s. 188 vd.

⁶ Balay, "Bir Eğitimci Olarak Prof. Dr. Necmettin Tozlu'nun Eğitim Problemlerimiz İlişkin Düşünceleri ve Çözüm Önerileri", s. 204 vd.

⁷ Arnold Toynbee, *Uygarlık Yargılanıyor* (çev. Kasım Kargıç-Mehmet Ali Yaman), İstanbul 2011, s. 169.

keşfetmek veya inşa etmek söz konusudur.⁸ Sözgelimi Platon *Devlet*'i, Farabi *Medinetül Fazıla*'yı, Kant *Ebedi Barış*'ı insan aklının sıradanlığı aşan yaratıcılığı sayesinde kaleme almışlardır. Öyle ki filozof, özgünlüğünü ortaya koyarak, farklı bir dünyanın da mümkün olabileceğini haykıran kişidir. Tozlu, söz konusu filozofların ortaya koydukları eserlere bakılarak insan aklının nelere muktedir olduğunun idrak edilmesi gerektiğini ve akademisyenlerin başkalarını taklit etmek yerine yeni, özgün fikirler üretmeleri gerektiğini ifade eder. Onun bu düşünceleri *Derrida*'nın gerçeklik bize verili değildir, onu bizim kurgulamamız gerekir⁹ sözlerini hatırlatır mahiyettedir. Bununla birlikte o, mükemmel bir felsefi tavrın, olayları kritik etmeyi, araştırmayı, meseleleri bütün yönleriyle ele almayı, açık fikirliliği ve toleranslı olmayı gerektirdiğini ifade eder.¹⁰ Felsefe okumanın en önemli özelliğın insana kendisi gibi düşünmeyenleri anlama imkânı sağlayacağını vurgulayan hocası Necati Öner'in, Tozlu'nun düşüncelerine önemli ölçüde etki ettiği gözden kaçmamaktadır.

Felsefe insana içinde yaşadığı toplumun/hayatın değerlendirilmesinde ve problemlerin çözümünde önemli veriler sunmaktadır. Öyle ki sorunların eski yöntemlerle çözülmediği yerde felsefe devreye girmelidir. Felsefeci yeni bir şekillendirmenin temellerini atar, sistemli bir düşünce ağı örür, eski değerlerin tutarsızlığı karşısında yeni birtakım değerler sistemi geliştirir. İnsan ve cemiyeti yükseltip, ileri götürmek ancak inşacı ve yaratıcı felsefi anlayışla mümkündür. Söz gelimi Sokrates içinde yaşadığı toplumu yeni bir anlayışla diriltmeye çalışmıştır.¹¹ Dolayısıyla felsefe insani değerlerin yeniden yorumu ile toplumun yeniden hayat bulmasına yardımcı olur. Diğer sahalardaki gelişmelerin insanî olup olmadığını felsefenin eleştirel yöntemi sayesinde sorgulamak mümkündür. Söz gelimi bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hangi ölçüde insana

⁸ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye 1*, s. 31 vd.

⁹ Yeşilçayır, "Sığınmacılar Hakkındaki Ön Kabulleri Belirleyen Etmenler Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme", *Kutađgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları*, 32, 2016, s. 123.

¹⁰ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye 1*, s. 31 vd.

¹¹ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye 1*, s. 35 vd.

yaşaştığı öteden beri felsefenin konusu olagelmıştır. Kimyasal silahlar, gen teknolojisi ve iletişim tekniğinin baş döndürücü boyutları filozoflar tarafından büyük bir endişeyle karşılanmış ve insan bağlamında ele alıp eleştirilmiştir. Bununla birlikte mezkûr gelişmeler bilim felsefesi ve etik başta olmak üzere insan varoluşu bağlamında sorgulanmaktadır.

Tozlu'ya göre felsefe pratik hayatı tayin etmez ancak onu aklileştirmek ve ona rehberlik etmek ister. "Kesinlikle şu yoldan gitmelisiniz" gibi telkinlerde bulunmaktan ziyade insan aklına bir harita sunmayı tercih eder. Dolayısıyla felsefe bize bir fikrin insan ve insanlık açısından faydalı olabilecek yollarına ulaşmak konusunda rehberlik edebilecek bir yapıdadır. Bunun yanında öğrencilerin yaşadıkları hayatı anlamlandırma ve metodik bir şekilde kritik etmelerine, sosyal problemlere daha ciddi bir şekilde eğilmelerine önemli yardımları olmaktadır.¹²

Felsefenin söz konusu eleştirel ve inşacı karakterine istinaden Tozlu, onun kendi varoluşumuza has izdüşümünü aramıştır. Çünkü o, felsefeyi kendi geleneğimizle yoğurduğumuz ölçüde özgün bir karakter elde edebileceğimize inanmaktadır. Ona göre felsefe sadece batı toplumlarına has bir düşünce biçimi değil, daha çok kendi varoluş dünyamızın anlamını inşa etme sürecidir. Felsefeyi kendi kültürel değerlerimizle yoğurmadığımız sürece bize olan yabancılığı hep sürecektir. Tozlu, Doğu'dan ve Batı'dan birçok kaynağı süzerek, seçerek ve aydınlatarak kaleme alır. Onun eserlerinde eğitim, insan, devlet ve toplum temaları, sorgulayıcı ve irdelleyici bir nitelik kazanır.¹³ Her toplumun kendine has kültür ve geleneği olduğundan, felsefe yapmak bir bakıma insanı belli bir kültür içinde anlamlandırma, anlama ve değerlendirme işidir. Peki, eğitim ve felsefe arasındaki ilişki nasıl sağlanmalıdır?

3. Eğitim ve Felsefe İlişkisi

Toplumların iyi ve tutarlı olana evrilmesinde felsefenin atölyesinin vazgeçilmez olduğunu vurgulayan Tozlu, gelenek ile ev-

¹² Tozlu, *Eğitimden Felsefeye 1*, s. 40 vd.

¹³ Taşdelen, "Eğitimden Felsefeye", s. 226 vd.

rensel değerlerin seçilerek alınması gerektiğine inanır. Ancak bu noktada o, cumhuriyet tarihinde yaşadığımız önemli bir kırılmaya dikkat çekmek ister. Buna göre cumhuriyetin ilanı ile birlikte ülkemizde gelenekle bağlarını koparmak isteyen ve iyi aydınlatılmamış bir batılılaşma sürecine girilmiştir. Bunun neticesi olarak, geleneksel ve evrensel değerler iyi anlaşılammış ve gelecek nesillere aktarılamamıştır. Dolayısıyla felsefe yapmanın temel zemini ortadan kaybolmuştur. Çünkü kültürü, dili, düşüncesi yani geleneği kırılmış bir toplumda özgün bir şeylerin ortaya çıkması mümkün değildir.¹⁴ Onun bu serzenişini Mevlana'nın şu sözü ile anlatmamız mümkündür: "Taklitten doğan bilgi canımızın vebalidir"¹⁵. Şu hâlde felsefe yapmak anlamını, özünü ve değerlendirmesini belli bir kültür içinde bulan bir süreçtir. Gelenekle bağları kopmuş ve yanlış aktarılan bir batılılaşma cereyanı içinde felsefe yapmak nasıl mümkün olsun? Kaldı ki insan felsefe yaparken içinde bulunduğu şartları düşünür, onlar üzerine kafa yorar ve onlara ilişkin çıkarımlar yapar. Felsefe yapmak bir nevi düşünce eğitimidir, düşüncenin öldürülüşü insanın öldürülüşüdür ve felsefe yok edilirse her şey taklitleşerek uyuşuk bir hal alır.

Tozlu, mezkûr sorunsalı Descartes'ın yönteminden örnekleme yaparak daha felsefi bir biçimde tahlil eder. Descartes, bütün dünyayı *cogitodan* veya *düşünen benden* hareketle inşa etmek istiyordu.¹⁶ Şu halde onun *cogitoya* yüklediği anlam bir bilinç/şuur halidir ve bu bilinç öncelikle *düşünen benin* anlamlandırılmasıdır. Buna göre *düşünen ben*, kendi öz kimliğinden koparılsa ben nasıl ortaya çıksın ve kendine ait bilinci nasıl oluşturabilsin? *Benin*, yanlışları eleyip doğruları ortaya çıkarabilecek bir muhakeme yetisine kavuşabilmesi için, temelleri gelenek tarafından atılmış bir bilince sahip olması gerekir.¹⁷ Düşünen beni insana bahşeden ise Allah'tır, bu durumda felsefenin insan için anlamı nedir? diye bir soru akıllara gelebilir.

¹⁴ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye 1*, s. 239 vd.

¹⁵ Mevlana, *Mesnevi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1991, c. 2, s. 178.

¹⁶ Ahmet Cevizci, *Felsefe Tarihi*, Say Yayınları, İstanbul 2015, s. 498.

¹⁷ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye 1*, s. 279.

Tozlu'ya göre Allah, insana akıl ve düşünebilme yetisini bahsetmiştir ve felsefe düşüncenin çocuğudur. Aynı zamanda düşünceye kaynaklık eder, düşünce ve felsefe arasında sürekli, doğrudan bir ilişki vardır. Eğer eğitimi düşünmenin öğrenildiği bir süreç olarak düşünüyorsak o hâlde felsefeyi eğitimden ayrı düşünmemiz mümkün değildir. Dolayısıyla eğitim, insan ekseninde geleneksel değerler aydınlatılıp, yeniliklerin seçilerek alındığı felsefî bir yön-tem çerçevesinde ilerlemelidir. Şu hâlde eğitim hayatımızda eğitim felsefesinin eksikliği önemli ölçüde hissedilmektedir. Öncelikle kendi kültürel değerlerimizin insana yararlı olanları ile evrensel ve modern dünyanın insanî olanları arasında sentezler yapılmalıdır.¹⁸ Şu halde değişik alanların bilgileri doğrudan insan uygulanacak bir mahiyette değildir, eğitimin insan açısından yorumlanması ve anlamlandırılması eğitim felsefesinin sağlayacağı imkânlarla sağlanacaktır. Buraya kadar anlatılanlardan Tozlu'nun insan merkezli bir eğitim anlayışını benimsediği ortaya çıkmaktadır ve bunun için insanın anlaşılması ve eğitimin ona göre yapılandırılması gerekmektedir.

Ona göre eğitim felsefesi, eğitim hakkındaki peşin hükümleri, politik kararları etraflıca tahlil ederek, eleştirir ve bunların yanıltıcı çözümler olduğunu göstermeye çalışarak her türden eğitimcinin yetişmesinde birinci dereceden rol oynar. Eğitimdeki temel kabul-lerin, kavramların aydınlatılması ve yanlışların aydınlatılması eğitim felsefesinin görevidir.¹⁹ Felsefi tenkit ve tahlil yöntemini kavrayan gençlerin ruhlarındaki boşluk yerini, çalışma ve disipline bırakacaktır. Hayattaki değerlerin hangi ölçüde insanî olup olmadığını eğitim felsefesi sayesinde sorgulayan gençler, daha insanî bir bakış açısı kazanarak sosyal adalet ve barışın sağlanmasına da katkı sunacaklardır.²⁰ Felsefe, bireye düşünce gücünü daha etkili biçimde kullanmayı sağlayarak olumsuz ve egoist temayüllerin ötesinde, başkalarının fikrine saygı duymak ve demokratik bilince ulaşma imkânı sunmaktadır. Hem kendimizi hem başkasını hesaba

¹⁸ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye 1*, s. 20.

¹⁹ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye 1*, s. 21 vd.

²⁰ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye 1*, s. 41.

katmayı, yanılığlarımız açığa çıkarmayı, daha geniş bir bakış açısıyla, kucaklayıcı olmayı önerir.²¹ Tozlu'nun bu noktadaki fikirleri Kant'ın geniş bir zihniyetle düşünmenin gerektiği²² savına oldukça yakın durmaktadır.

Eğitimde felsefenin insanı merkeze alan, tenkit ve tahlilin önemseyen yönüne yer verildikçe bireyler, kendilerine ve başkalarına daha anlayışlı, birlikteliği ve hoşgörüyü var edip, büyüteceklerdir. Gerçekten de insanların iyilikleri için bir araya gelmeyi yeteri kadar öğrenemedikleri görülmektedir. Bunun temel nedeni ise zihnimizdeki ayrımcılık ve *ötekine* düşman olarak bakmaktır. Paylaşma erdemini bilmemekten kaynaklanır, birlikteliğe dayalı dünyamızı felsefe beslemeli ve kurmalıdır, böylelikle korku ve nefretin yerini sevginin alması sağlanacaktır.²³ Gerçeğin ve doğrunun bulunup inşa edilmesinde, *sorgulama* yöntemi felsefenin bize sunduğu imkânların başında gelmektedir. Şüphe, tenkit, analiz, eleme ve sentezle yürütülen sorgulama neticede daha sağlam, güvenilir, elverişli bir sonuca ulaştıracaktır.²⁴ Dolayısıyla felsefe zihne çizilen sınırları kırar, yeni ufuklar açar; gelişme ve yaratıcılık, yeniden yapılanma ancak bu yolla sağlanabilir. Bütün yenilenme ve devrim projelerinin temelinde insan yatar, dolayısıyla insanı uyandırmak ve donatmak gerekir. Tozlu, İktisat'ın denetiminden, insan mutlak ben olan Allah'a yaklaşmakla *insan-ı kâmil* olabilir. Benzer düşünceler Platon tarafından da söylenmiştir, buna göre insan ancak Tanrı'ya benzemeye çalışarak *adil* olabilir. Bunun yanında İktisat, ferdiyetin hür bir şekilde gelişebileceğini ileri sürer.²⁵ Platon, hocası Sokrates'in sorgulama usulünü gelecek nesillere taşımak ister ve ideal eğitimde kuvve hâlindeki bilincin ortaya çıkarılmasını hedeflemesi gerektiğini savunur. Buna göre eğitim, bir sorgulama, araştırma ve tartışma süreci olarak düşünülmelidir.²⁶

Başlarken tamamen insanın maddi tarafına yönelik bir eğitim

²¹ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye 1*, s. 44.

²² Yeşilçayır, *Ebedi Barış*, Tezkire Yayınları, İstanbul 2017, s. 100.

²³ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye 1*, s. 44.

²⁴ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye 1*, s. 45.

²⁵ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye 1*, s. 51.

²⁶ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye 1*, s. 95 vd.

sürecine tabi tutulan gençlerin, insanî değerlerden uzaklaşarak maddenin esiri olmaları sorununa değinmiştik. Tozlu'ya göre çağın sorunları karşısında bunalıma düşen insanın sorunlarına çözüm bulmak en başta eğitim anlayışını sorgulamaktan geçmektedir. Toplumların ve insanların bunalımlı hâllerinden kurtulmak ancak insanı değerleriyle bir bütün olarak önemseyen eğitim anlayışının gelişmesiyle mümkün olacaktır. Bununla birlikte ırk, dil, din gibi farklılıkların yaşandığı ve eşit muamele görmeyen bireylere yönelik ötekileştirici tutumların üzerine felsefi sorgulama yöntemi ile gidilmelidir.

Her eğitim teorisinin insani varlığa ait temel özelliği felsefi analiz ve arındırmalarla aydınlığa çıkarılmalıdır. İnsanların hür ve onurlu bir hayat yaşamasını hedefleyen bir eğitim anlayışı ancak felsefi tahlil ve terkiplerle gelişebilir. İnsani tecrübelerin hür ve onurlu bir hayat için değerlendirilip geleceğe aktarılmasında eğitim felsefesinin insanlığa büyük ölçüde faydası olacaktır. Bu anlayışın temelinde insanın insan olmasından gelen doğal/temel değerleri söz konusudur. Öyle ki insan varlığının temel özelliği, unsurları, yapısı, değer, hak ve sorumlulukları önem arz etmektedir.²⁷ Görebildiğimiz kadarıyla Tozlu, felsefenin insanı merkeze alan karakteri eğitim sürecinde vazgeçilemeyecek bir husus olduğun altını ısrarla çizmektedir. Bu noktada onun gelenek ve evrensel arasında yapılması gerektiğine inandığı sentez tekniğinden de söz etmek yerinde bir tutum olacaktır.

4. Eğitim ve Felsefe Bağlamında Sentezler

Tozlu'ya göre eğitim felsefesi, eğitimi insan ve onun değerleri bakımından ele almalıdır. Bu çerçevede geleneksel ve evrensel değerlerin insan onuruna yaraşır olanlarını sentezleyen bir teori oluşturarak, bu anlayışı gelecek nesillere aktarmak gerekmektedir. Yenileşme ve gelişmeye dayalı, bilgi temelli bir yapılanma varoluşun şartı olduğundan bu noktada yapılması gerekenler şöyle sıralanmaktadır: Gelişme ve yenilikler, dinamik bir süreçle sürekli takip edilerek eleştirel bir anlayışla okul programlarına dâhil edil-

²⁷ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye 1*, s. 198 vd.

melidir. Yenileşip, değişirken, yabancılaşp, yok olmamak gerekir bunun için, geleneksel kültür, yeni nesiller için aydınlatılarak, bunun üzerine insanı önemseyen evrensel değerler inşa edilmelidir.²⁸ Bu bağlamda Tozlu, Batı'nın iyi yanlarını göremediğimizden şikâyet eden İktbal ile eğitim felsefesinin öncülerinden olan Platon gibi düşünürlerin fikirlerinden bir takım terkipler yapmaya yeğler. Gerek kendi kültür coğrafyamızın ve gerekse evrensel değerlerin yetiştirdiği düşünürlerin, analiz edilerek, olumlu ve insanî olanları seçilmeli ve buradan yeni sentezler yapılması gerekmektedir. Geleneksel eğitim anlayışımız ile evrensel anlamdaki eğitim teorilerinin felsefi bir sorgulama ile sentezlenmelidir. Geleceği kuşatamamızın önemli bir nedeni, eleştiriye açık olamayışımız ve hesapsız oluşumuzdur.

Örneğin geleneksel anlamda otoriter ve şiddet içeren "Eti senin, kemiği benim" ilkesini benimsemiş olan bir eğitim anlayışı terk edilmelidir. Bunun yerine insan onuruna yakışan ve fertteki yetenekleri inkişaf ettirmeye yönelik bir anlayış benimsenmelidir. Bununla birlikte modern düşünceye yöneltilen eleştiriler dikkate alınarak, fikri tekâmül bakımından tahlil edilerek, yeni terkipler üretilmelidir.²⁹ Söz gelimi, insan varlığını tehdit eden bilimsel ve teknolojik gelişmeler eleştirilerek bilimsel gelişmelerin etik değerleri göz önünde bulundurulması önemsenmelidir. Söz konusu sorgulamalar sağlam-gerçekçi-metodik bir zeminde kalbimiz ve aklımızla yapılmalıdır.

Buraya kadar anlatılanlardan Tozlu'nun akademik çalışmalarında ve derslerinde üzerinde en çok durduğu meselenin özgün bir eğitim felsefesinin inşası olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu özgünlük kendi kültürel ve insani değerlerimizden hareketle felsefenin biçimi ve muhtevası ile ele alınarak buradan evrensel bir hedefe doğru evrilmektedir.³⁰ Onun bu yöntemi Mevlana'nın bir ayağın temel değerlere sabitlendiği öteki ayaklarda yetmiş iki milleti do-

²⁸ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye 1*, s. 20 vd.

²⁹ Tozlu, *Eğitimden Felsefeye 1*, s. 216 vd.

³⁰ Taşdelen, "Eğitimden Felsefeye", s. 226.

laşmayı hedeflediği *pergel metaforu*³¹ ile önemli ölçüde benzerlik arz etmektedir. Bununla birlikte onun özgünlüğünü iki temel noktada ifade etmemiz gerekir: Birinci noktada bir kültüre ait temel değerlerin, düşünürler ve sanatçılar tarafından işlenerek uygarlığa mal edilmesi söz konusudur.³² İkinci noktada ise geleneksel değerlerle evrensel değerlerin insan ekseninde sorgulanıp, elenerek sentezlenmesi karşımıza çıkar. Bütün bu süreç ancak felsefenin sağlayacağı tenkit ve tahlil yöntemlerinin uygulanması ile mümkün olacaktır.

Sonuç

Şüphesiz Necmettin Tozlu'nun felsefesi, eğitim ve akademik hayata katkıları bir bildiriye sığmayacak kadar şümüllü ve çok boyutludur. Dolayısıyla onun düşünce dünyamıza kazandırdığı fikirleri özetlemek de çok basit bir mesele değildir. Sözlerimi bitirmeden önce onun elli yıllık akademik ve eğitim anlayışından birkaç hususa dikkat çekmek istiyorum: Öncelikle Tozlu, gelenekle bağları koparan anlayışa karşı çıkarak insan varlığının temellerinden koparılamayacağını ve değerler çerçevesinde anlamlandırılacağını savunarak geleneksel değerlerin önemini vurgular. Bununla birlikte evrensel değerlerin felsefi anlamda sorgulanarak her iki tarafın insan ekseninde sentezinin yapılmasını önerir. Eğitim felsefesinin özünü işte bu iki ana ögenin terkiplenmesi oluşturacaktır. Bununla birlikte Tozlu, geçmişle geleceği, gelenekle evrenseli ve de felsefe ile eğitimi birleştiren bir köprü rolünü oynamaktadır. Bunun en önemli göstergesi de alanın öncüsü olan ve üç cilt halinde yayımlanan *Eğitimden Felsefeye* adlı eseridir. Sözlerimi şu metaforla neticelendirmek istiyorum: Kapısında "felsefe bilmeyen giremez" yazılı olan *Necmettin Tozlu Akademisi*, yetiştirdiği on binlerle ifade edilebilecek olan öğrencisi, eserleri ve özgün teorileri ile günümüzü, geleceğimizi aydınlatmak adına oldukça önemli bir yere sahiptir.

³¹ Midhat Bahari Beytur, *Mesnevî Gözüyle Mevlânâ: Şiirleri Aşk ve Felsefesi*, İstanbul 1965, s. 103.

³² Taşdelen, "Eğitimden Felsefeye", s. 226.

Kaynaklar

- Balay, Refik, "Bir Eğitimci Olarak Prof. Dr. Necmettin Tozlu'nun Eğitim Problemlerimiz İlişkin Düşünceleri ve Çözüm Önerileri", *Eğitimden Felsefeye Necmettin Tozlu Armağanı* (ed. Vefa Taşdelen, Ahmet Yayla, Alaattin Karaca), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, Ankara 2011.
- Beytur, Midhat Bahari, *Mesnevî Gözüyle Mevlânâ: Şiirleri Aşk ve Felsefesi*, İstanbul 1965.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Tarihi*, Say Yayınları, İstanbul 2015.
- İspir, Naci, "Tozlu'nun İnsan ve Eğitim Anlayışı. Bir Denge Varlığı Olarak İnsan", *Eğitimden Felsefeye Necmettin Tozlu Armağanı* (ed. Vefa Taşdelen, Ahmet Yayla, Alaattin Karaca), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, Ankara 2011.
- Mevlana, *Mesnevi*, cilt 2, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1991.
- Taşdelen, Vefa, "Eğitimden Felsefeye", *Eğitimden Felsefeye Necmettin Tozlu Armağanı* (ed. Vefa Taşdelen, Ahmet Yayla, Alaattin Karaca), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, Ankara 2011.
- Toynbee, Arnold, *Uygurluk Yargılanıyor* (çev. Kasım Kargıcı-Mehmet Ali Yaman), İstanbul 2011.
- Tozlu, Necmettin, *Eğitimden Felsefeye 1*, Bayburt Üniversitesi Yayınları, Bayburt 2016.
- Yeşilçayır, Celal, "Küreselleşen Dünyada Adaletsizlik ve Yoksulluk Sorunu Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme", *II. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Sempozyumu Bildiri Kitabı: Sosyal Bilimler* (ed. Abidin Temizer, Sevilay Özer), Cilt 2, Gece Kitaplığı, Ankara 2017.
- Yeşilçayır, Celal, "Sığınmacılar Hakkındaki Ön Kabulleri Belirleyen Etmenler Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme", *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları*, 32, 2016.
- Yeşilçayır, Celal, *Ebedi Barış*, Tezkire Yayınları, İstanbul 2017.